

УДК 78.03(477.54–25)

Олена Кононова
(Харків)

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ХАРКОВА В КОНТЕКСТІ ТЕМАТИЧНОГО ПОЛІЛОГУ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ФОРУМІВ

У статті подано короткий абрис тематики низки міжнародних конференцій, на яких авторці довелося виступати з доповідями про музичну культуру Харкова, розвиваючи проблематику досліджень, розпочатих під керівництвом фундатора сучасного українського музикознавства Миколи Гордійчука, чий 100-річний ювілей торік відзначала музична громадськість. Спектр проблематики доповідей представлений авторкою в контексті тематичного полілогу форумів у Німеччині, Іспанії, Сербії, Румунії, Фінляндії. Віддзеркалено рецепцію української музичної культури західноєвропейською аудиторією.

Ключові слова: Микола Гордійчук, музична культура Харкова, традиції та інновації, індивідуальний і колективний досвід, університетська освіта, міжнародні взаємозв'язки, наукова конференція.

A brief review of the themes of some international conferences where the authoress has reported on the musical culture of Kharkiv is submitted in the article. The range of issues considered in the studies, that have been started under the guidance of the founder of modern Ukrainian musicology Mykola Hordiychuk, whose centenary was celebrated by the music community last year, is evolved. A wide array of topics is presented by the authoress in the context of the thematic polylogue of the forums in Germany, Spain, Serbia, Romania, Finland. The reception of Ukrainian musical culture by Western European audience is reflected.

Keywords: Mykola Hordiychuk, musical culture of Kharkiv, traditions and innovations, individual and collective experience, university education, international relations, scientific conference.

Доктор мистецтвознавства, професор Микола Гордійчук – видатний стратег розбудови української музичної культури, яку він вважав одним із головних національних пріоритетів країни. Визначальною рисою особистості Миколи Максимовича, безперечно, був патріотизм, що пронизував усю його наукову, просвітницьку та наставницьку діяльність. Він цілеспрямовано підтримував молодих композиторів, у таланті яких безпомилково вбачав велику перспективу творчого розвитку – майбутню гордість української культури. Метр невтомно працював над формуванням ціннісних орієнтацій у молодих критиків і вчених-початківців, вимагав від останніх об'єктивності у висвітленні історії вітчизняної музичної культури та наголошував на необхідності її вивчення в загальноєвропейському контексті. Він акцентував на нагальності й перспективності розробки проблем історії регіональної культури, що дає сучасній людині уявлення про місце й роль її рідного міста в контексті розвитку всієї країни і світової цивілізації.

Хоч безпосереднє професійне спілкування з Миколою Максимовичем, на жаль, відійшло в минуле, залишився його науковий спадок і вказаний Учителем магістральний напрям музикознавчої діяльності, що став константою моєї дослідницької роботи, присвяченої музичній культурі Харкова – від її джерел і до сьогодення. Поштовхом стала кандидатська дисертація за темою «Піаністична культура Харкова останньої третини ХІХ – початку ХХ століть» (1984), написана під керівництвом Миколи Максимовича. У процесі роботи над нею рідне місто відкрилось авторці як найвизначніший центр музичної культури, сформованої на тлі корінних традицій, збагачених західно- і східноєвропейськими впливами.

Архіви Музичних класів та Училища, періодична преса, епістолярій видатних діячів мистецтва та інші документи репрезентували змістовий шар культури, що став міцним фундаментом наступної розбудови професійної музичної освіти. Природно поставали питання: чому такий багатий історичний матеріал ретельно не досліджено; не вивчено виконавські й педагогічні традиції, започатковані попередниками; забуто імена видатних музикантів, які поєднали західноєвропейську культуру з українською?

Напрошувалася єдина відповідь: при тодішній соціально-політичній ситуації керівництво держави намагалося замовчувати знаменні сторінки історії минулого, штучно позбавляючи художніх традицій визначний центр України та не розглядаючи його в контексті безперервного розвитку загальноєвропейського канону культури, залишаючи Харків на рівні другорядних провінційних міст, особливо після втрати ним столичного статусу.

З набуттям Україною незалежності побачили світ монографії, чимало статей, були захищені дисертації, де висвітлено музичну культуру Харкова різних епох – проблеми освіти, композиторської творчості, інструментального, хорового виконавства тощо. На жаль, здобутки вчених довго не виходили за межі країни. Як і кожному науковцю, авторці цих рядків мріялося поділитися результатами своїх досліджень не тільки зі співвітчизниками, а й із зарубіжними колегами. Уперше така нагода з'явилася 2008 року, остання – 2016-го. Авторка ставить за мету оприлюднити різноманітну проблематику конференцій, прозвітувати про свою діяльність у царині пропаганди музичної культури Харкова, що сприяло істотному розширенню міжнародних контактів і підтвердило наукову далекоглядність Миколи Максимовича Гордійчука.

Західна аудиторія вперше почула доповідь з історії музичної культури Харкова лише на XIV Всесвітньому конгресі Товариства музичних досліджень в Інституті музикології Лейпцизького університету «Традиції та перспективи міської музичної культури» (28.09–3.10.2008). Близько 500 науковців з різних країн ознайомилися зі специфікою розвитку Белграда (Н. Мосусова), Варшави (І. Понятовська), Відня (Х. Кронес), Вільнюса (Д. Петраускайте), Кракова (К. Суховейко), Києва (О. Зінкевич), Копенгагена (П. Е. Ніссен), Львова (Л. Кияновська), Мінська (Г. Цмиг), Праги (Я. Габрієлова, І. Копецкі), Риги (Б. Яунславієте), Санкт-Петербурга (В. Гуревич, Т. Зайцева), Харкова (О. Кононова) тощо.

«Під егідою Університету: музична культура Харкова першої половини XIX століття» [17] – таку назву мала доповідь про одну з найпоказовіших і найпродуктивніших фаз розвитку європейських форм музичного життя та освіти в українському місті. Указаний період, віддзеркалений у давній пресі, працях професорів Університету, мемуарній літературі, книжці Й. М. Миклашевського [4], у якій збереглися архівні відомості, знищені війною, монографії доповідачки [1], не випадково був обраний для виступу в Лейпцигу. Як зазначає доктор історичних наук, завідувач кафедри українознавства філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Володимир Кравченко, «виникнення сучасного університету в Харкові виглядає як створення нової культурно-освітньої традиції, а не еволюційне продовження старої» [3, с. 10]. Цю традицію в галузі музичної культури впроваджували до соціуму столиці Слобідської України як місцеві викладачі й артисти, так і приїжджі фахівці, зокрема й професори Університету.

Аудиторія конгресу зі здивуванням дізналася про багаторічну діяльність у Харківському університеті учня Й. Гайдна – Івана Вітковського та колишнього концертмейстера оркестру Гевандгауза під керівництвом Ф. Мендельсона-Бартольдї – Федора Шульца (у Харкові він був також головою Вільного музичного товариства, що складалося, переважно, з німців). Дякуючи викладачам музичних класів, в Університеті був створений і успішно функціонував студентський оркестр, до репертуару якого входили опуси класичної музики.

Отже, на авторитетному Міжнародному симпозіумі Харків першої половини XIX ст. було репрезентовано як місто, де вкорінювалися європейські форми організа-

ції художнього життя та музичної освіти саме завдяки діяльності одного з перших у державі університетів. Несподіваною для німецьких науковців виявилась інформація про плідні мистецькі зв'язки між Лейпцигом і Харковом, для доповідачки ж ні з чим непорівнюваною подією став симфонічний концерт у Гевандгаузі за участю одного з найкращих оркестрів Європи, у якому в XIX ст. грав майбутній учитель музики Харківського університету Федір Шульц. Виступ у Лейпцизі можна розцінювати відправним початком низки доповідей про динаміку музичної культури Харкова, прочитаних на аналогічних симпозиумах.

Інтерес європейських учених до Харкова виявився, зокрема, в запрошенні із Сербії взяти участь у XVI Педагогічному форумі виконавських мистецтв – «Соціологічні аспекти педагогіки і виконавства в сценічних мистецтвах» [11] на факультеті музики Белградського університету мистецтв (13.12–15.12, 2013). Науковці з Польщі, Сербії, України та Чорногорії порушили низку актуальних проблем з музичної освіти; бюрократичних перепон, що заважали створенню навчальних програм музичних дисциплін у Сербії; психології музичного виконавства; творчості сербських та іноземних композиторів тощо. Зокрема, доповіді пленарного засідання стосувалися загальних соціологічних питань історії культури (Д. Добросавлевіч, Белградський університет мистецтв), 100-річного ювілею Белградського національного оперного театру (Н. Мосусова), актуалізації традицій музичної культури Харкова (О. Кононова) [12; 13]. Матеріалом для розкриття останньої теми стала діяльність Слатінського відділення Музичного товариства (1871–1917), продовження і розвиток започаткованих тоді художніх традицій у Національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського (ХНУМ) в Харкові і, як з'ясувалося, – у Белграді, що стало предметом полілогу між представниками різних наукових шкіл і культур.

Тривалі роки в еміграції займалися виконавською та педагогічною діяльністю сини Іллі Слатіна: організували популярне в колишній Югославії фортепіанне тріо «Слатін», викладали в музичній школі. Успадкувавши виконавський талант батька, старший син Ілля виявив себе і як диригент – в оперних театрах Любляни та Белграда, керував оркестром Радіо, хором «Глінка». Обмін інформацією про плідну діяльність родини Слатіних засвідчив давні взаємини між європейськими країнами в царині музичної культури та розширив горизонти подальшої розробки заявленої теми.

Цікаво, що зв'язки з музичною культурою Харкова розкрилися також при обговоренні доповіді Д. Войводіч (Белградський університет мистецтв) про творчість американського композитора і педагога Мортон Фельдмана (1926–1987), який навчався по класу фортепіано у Віри Мауріної-Пресс. Вона ж була учасницею відомого тріо (зі своїм чоловіком Михайлом Пресом і його братом-віолончелістом Йосипом). Останній – вихованець Харківського музичного училища, лауреат конкурсу віолончелістів (1910, Москва). Багато й успішно виступав у Європі й Америці з В. Сафоновим, К. Ігумновим, С. Танєєвим.

Щорічний Педагогічний форум у Белграді сприяє інтенсивному поширенню новітньої музикознавчої бібліографії, обміну науковою інформацією, зміцнює внутрішні та зовнішні професійні зв'язки, репрезентуючи роль і місце сербської педагогіки в музичному світі Європи.

Надзвичайно корисною слід вважати участь у двох симпозиумах Євросоюзу. XII Міжнародна конференція «Європейська культура – 2013» [11] відбулася в Міжнародному університеті Каталонії (Universitat Internacional de Catalunya; Барселона, Іспанія, 24.10–26.10, 2013). Програма віддзеркалювала багатовекторність інтересів науковців, які досліджували проблеми європейської ідентичності, громадського простору, культурних і соціальних аспектів європейської інтеграції, економіки і кризи, культурної спадщини, формування міської культури тощо. 225 доповідачів з 40 країн Європи, Азії, Західної півкулі донесли власне бачення гострих проблем сучасної науки.

З високої трибуни пленарного засідання доктор і директор of the Institut Carlemany d'Estudis Europeos of the Universitat Internacional de Catalunya, професор Енріке Ба-

нус¹ у доповіді «25 років конференції “Європейська культура”» здійснив ретроспективний огляд етапів значного та продуктивного шляху форуму, у рамках якого пропагувалися досягнення провідних учених, було порушено актуальні питання в багатьох галузях наукової діяльності, що сприяло здійсненню нових перспективних проектів, направляло сміливий пошук молодих дослідників.

Вирішення деяких актуальних проблем, обговорених науковцями на секційних засіданнях, виходило за суто дослідницькі рамки. Їхні виступи нерідко мали популяризаторсько-публіцистичний характер. Володіючи змістовним матеріалом і вільно оперуючи фактами, доповідачі спрямовували пафос своєї риторики до можновладців, від яких залежить вирішення фінансових та організаційних питань сучасної культури. Зокрема, академічні інтереси Джудіт Гарсія Мартін (Universidad Pontificia de Salamanca, Spain) були сфокусовані на потребі дбайливого і професійного ставлення до безцінних давніх музичних інструментів. У доповіді «La herencia de la organería romántica francesa en Castilla y León: fuentes para el estudio del órgano de la Purísima Concepción. Salamanca» дослідниця розповіла про унікальний симфонічний орган одного з наймонументальніших храмів Саламанки, приходу Непорочного Зачаття. Д. Г. Мартін наголосила, що цей старовинний інструмент – дітище видатного французького майстра Арістіда Кавайє-Колля – однаковою мірою потребує як вивчення, так і реставрації, до чого були байдужі чиновники від культури.

Привернув увагу своєю практичною спрямованістю і виступ Лаури Корвера (Instituto Queretar [n] o de la Cultura y las Artes, Queretaro, Mexico) – «Programa cultural en plazas públicas como fortalecimiento de identidad, integración social y gobernanza», нерозривно пов'язаний із сьогоденним днем Мексиканського штату Керетаро, культурною політикою його Уряду, плідний діалог з яким налагодили вчені. Їм вдалося спрямувати діяльність влади на стимулювання ініціативності різних соціальних верств у сфері музичного й театрального мистецтва, народних ремесел, які приваблюють туристів і сприяють збагаченню духовності сучасного мексиканського суспільства. Це був справжній урок активної громадянської позиції науковця – рішучого втручання у соціально-політичний процес з метою відродження давніх культурних традицій, розвитку провідних галузей мистецтва.

Проблематика конференції зорієнтувала авторку цієї статті розглянути «Роль культури в перехідний період формування нової економічної політики (на прикладі музичної культури Харкова)» [16]. Було репрезентовано «зріз» історичних етапів розвитку культури міста, що збіглися зі скасуванням кріпаччини (1861), революційними подіями 1917 року та розпадом СРСР (1991).

Попри необізнаність західних колег щодо географії України (багато з них дізналися про існування Харкова лише на конференції в Барселоні), виступ викликав жвавий інтерес аудиторії. Доповідачка ж отримала грант Жана Моне на участь у наступній конференції «Європейська культура – 2015» [8], що відбувалася в Babeş-Bolyai University (рік заснування 1581) в Клуж-Напока (Румунія, 29.10–31.10, 2015). У форумі брали участь науковці з Австралії, Бельгії, Голландії, Данії, Ізраїлю, Італії, Молдови, Португалії, Румунії, Саудівської Аравії, Сенегалу, Словенії, Туреччини, Угорщини, України, Франції.

На 17 секціях науковці обговорювали значний діапазон назрілих проблем, вирішення яких могло б істотно вплинути на укріплення Європейського Союзу. За словами професора Енріке Бануса, конференція, що розпочалася в минулому столітті як «пригода і виклик», стала місцем зустрічі багатьох дослідників, зацікавлених у привертненні уваги до культури як основи Європи. У колі інтересів науковців були питання культурної політики та менеджменту в сфері культури, європейської та глобальної комунікації, аудіовізуальних зв'язків, історії європейської культури, університетської освіти в контексті міжкультурної взаємодії тощо.

У доповіді «Міжкультурні взаємодії як фактор формування музичної культури Харкова» [9] насамперед наголошено на важливій ролі пролонгованості інтернаціо-

нальних зв'язків для розвитку концертного життя та професійної музичної освіти в українському місті. Було наведено найвизначніші імена діячів, які активно сприяли розвитку академічного музичного мистецтва в Харкові, що на початку ХХ ст. перебував серед найзначущіших музичних центрів, у чому є чимала заслуга західноєвропейських фахівців. Плідні творчі контакти з Західною Європою, розірвані 1917 року, лише частково компенсував культурний обмін між країнами після підняття Залізної завіси, проте його навряд чи можна назвати повноцінним, скоріше – дозованим і політизованим, а тому й малоефективним.

Багатостраждальній Європі присвятили свої студії у споріднених галузях мистецтва немало науковців. Зокрема, у дослідженні «Пікассо як Кафка живопису» червоною ниткою означено основну рису, що об'єднувала творчість обох видатних маестро, – життя, складене з уламків, картина руйнування. Як зазначав професор, доктор Аміхуд Джиєад з Університету Хайфи (Prof. Dr. Amihud Giihead – University of Haifa), світ Кафки, дивним чином представлений у «Герніці» Пікассо, символізує дисгармонію, безвихідність і втрату будь-якої надії для Європи.

Оптимістичнішою була доповідь професора Олени Абрудан (Babes-Bolyai University). Характеризуючи постмодерністську естетичну парадигму як конгломерат високого мистецтва і поп-культури, як невгамовне прагнення художників до новизни, вона сфокусувала свою увагу на Street art. Саме ця сфера творчості, для реалізації якої потрібні публічні простір і адаптація візуальних творів у форматі, дозволяє, на її думку, залучити аудиторію, яку не охоплено традиційними виставками.

При обговоренні цієї теми стало доречним нагадати про аналогічну проблему – розширення аудиторії концертів серйозної музики, що виникла в Харкові на зламі ХІХ–ХХ ст. Одним із дієвих факторів її вирішення була організація викладачем Музичного училища Ф. Кучерою літніх симфонічних вечорів (1898–1910), до програм яких поряд із симфоніями входили опуси більш легкі для сприйняття малопідготованого слухача – попури на відомі теми з опер та оперет, увертюри тощо. Ініціатива виявилася настільки ефективною, що симфонічні концерти на пленері відбувались аж до 1941 року. Учасники конференції були вражені рівнем музичної культури Харкова і висловили готовність почути докладнішу інформацію про еволюцію цього процесу.

Якщо на форумах ЄС наукова тематика обіймала широкий спектр проблем культури в різних сферах суспільної діяльності, то Міжнародна конференція в Інституті музикології Лейпцизького університету (23.10–25.10.2014) була присвячена «вузькій» темі: «Рецепція творчості Бетховена в Центральній та Східній Європі». 26 доповідей учених з Австрії, Німеччини, Словенії, Білорусі, Польщі, Росії, Румунії, Словаччини, Угорщини, України, Чехії – охопили різні аспекти життя і творчості віденського класика, побутування його музики в концертному просторі Європи та об'єктивну панораму рецепції доробку Бетховена в широкому історичному діапазоні.

Професор Гельмут Лоос (Лейпциг) у доповіді «Бетховен та ідея прогресу» розглянув творчість композитора як утілення його власних філософських узагальнень про розвиток світосприйняття людини, її безперервного прагнення до самовдосконалення. Професор Клаус-Петер Кох (Бергіш-Гладбах, Німеччина) зробив спробу систематизувати взаємини класика зі сходом Європи. Кожен із дослідників характеризував рецепцію спадщини Бетховена у своїй країні чи місті, наголошуючи на специфіці сприйняття музики композитора в різні історичні періоди. З цього склалася максимально інформативна картина обізнаності з творчістю митця та її популярності в різних регіонах Європи. Так, рецепцію музики Бетховена у Шенберга й у віденській школі досліджував П. Андрашке (Перхтольдсдорф, Австрія), у Варшаві та Гданську – І. Понятовська, Д. Попінігіс та Є. М. Михалак, у німецькому та чеському музичному житті Оломоуця – Л. Крупкова (Чехія). Сприйняття спадку Бетховена у Братиславі впродовж значного історичного періоду (1833–1918) відтворила Я. Ленговд. Л. Вікаріус (Будапешт) вивчав проблему еволюції рецепції творчості композитора – «Від “Бетховена і угорців” до “Угорського Бетховена”»: до сприйняття Бетховена

Б. Бартоком». Роль ідеологічних впливів на рецепцію музики Бетховена в Румунії, що було актуальним для цієї країни, проаналізувала Ф. Попа (Бухарест).

Учасники конференції простежували концертне і сценічне життя певних творів класика на теренах музичної Європи. Зокрема, М. Коканович-Маркович (Сербія) ознайомила аудиторію з результатами свого дослідження «Історія сприйняття Бетховена в Новім Саді та Белграді XIX століття: Джованка Стойкович та фортепіанні сонати Бетховена»; Д. Голєбівська відтворила рецепцію струнних квартетів Бетховена в музичному житті Польщі XIX ст., віддзеркалену в тогочасних періодичних виданнях. Постановки «“Фіделіо” Бетховена у Вроцлавській опері до та після Другої світової війни» порівняв А. Воланський; про непросту сценічну долю цієї опери в своїй країні: «“Фіделіо” в Росії – нескінченний шлях до визнання» розповів В. Гуревич (Санкт-Петербург).

Рецепцію творчості Бетховена в Україні було висвітлено в доповідях: О. Зінкевич – «Бетховен у концертному житті Києва (XIX ст.)», яка ретельно проаналізувала виконання творів класика в межах діяльності відділення IPMT в 1864–1918 роках; Л. Кияновської (Львів), котра виступила з «Літературними роздумами про музику Бетховена в українській культурі XIX–XX століть» та О. Кононою. Мета останньої доповіді – «Творчість Бетховена в музичній культурі Харкова» [5] полягала в репрезентації сприйняття доробку Бетховена в контексті еволюції музичного Харкова протягом майже двох століть. Знаменно, що саме напередодні конференції у Лейпцизі відбувся черговий Міжнародний фестиваль «Харківські асамблеї», присвячений творчості Бетховена, могутнім завершальним акордом якого стало блискуче виконання Дев'ятої симфонії (диригент В. Плоскіна). Отже, з'явилася можливість продемонструвати кадри заключного концерту на презентації доповіді, що справило гідне враження на аудиторію, як і сам процес рецепції та освоєння спадщини Бетховена харків'янами, які поступово відкривали для себе всю глибину значення музики композитора у багатогранних взаємозв'язках з навколишнім світом і з кожною людиною особисто.

Виступ на західноєвропейському форумі «Art without borders?», організованому Гельсінкським університетом мистецтв і Центром освітніх досліджень та академічного розвитку в мистецтві (CERADA), відбувся в жовтні 2016 року (19.10–22.10; Фінляндія). Тематика конференції, що розкрила перед її учасниками перспективу співпраці, охоплювала такі питання: *розширення нових знань і комплексне розкриття потенціалу мистецтва*: «Інтервенційне дослідження фінської комплексної школи» (А. Ансіо, С. Хоуні, Т. Ліндстрем, П. Сеппала); *використання індивідуального і колективного досвіду в музичній освіті*: «Взаємодія індивідуального і колективного досвіду в процесі становлення і розвитку музичної культури Харкова» (О. Кононова) [15]; *зв'язок мистецтва з іншими дисциплінами*: «Справжня міждисциплінарна інтеграція: перетин кордонів між мистецтвом і економікою в освіті з управління мистецтвом» (Х. Йоханссон, А. Лахтін, Т. Ояла); «Перетин територій: розробка основи для міждисциплінарної практики навчання в аспірантурі» (Е. Філдсенд-Данкс); *проблеми імпровізації, творчості та інновацій, а також напруженості у співвідношенні між традиційними і сучасними практиками*: «Зима нашого невдоволення: інноваційні творчі практики і подолання дисциплінарних кордонів» (Л. Вонг, К. Толон); *переосмислення парадигми мети у сфері мистецтва – поняття якості, підприємництва, впливу й активності*: «Сучасна музика: зміна парадигми. Перетинаючи кордони в мистецтві» (Р. Паргі, П. Турпейнен); «Сила руйнування культури» (Х. Брак); «Музична освіта без кордонів: чи може системне мислення змінити фінську базову освіту в галузі мистецтва?» (С. Векева, В. Вестерлунд) тощо.

У цій конференції (як і в Белградській, а також на форумах «Європейська культура») взяли участь досвідчені вчені разом з аспірантами та магістрами, причому, на спільних засіданнях (окрім пленарних та заключних). Значну увагу в Гельсінкі було приділено шкільній музичній освіті – її фінські фахівці обговорювали так само натхненно, як і педагоги загальноосвітньої школи, що є найкращою в світі завдяки повазі до всіх, свободі та рівноправності вчителів і учнів, незалежно від віку, соціаль-

ного стану чи національності. Головною метою музичного навчання малюків постає пробудження в них зацікавленості та любові до музичного мистецтва, здобуття позитивного досвіду, що створює передумови для захоплення музикою в старшому віці. Одним з дієвих чинників музичного виховання є збереження та розвиток національного фінського фольклору. Показово: в Академії Сібеліуса є лише два факультети – «Класичної музики» та «Джазу і народної музики».

Історія Академії Сібеліуса, що входить до складу Університету мистецтв, має багато спільного з Харківським національним університетом мистецтв імені І. П. Котляревського (ХНУМ), попередник якого – Музичне училище, реорганізоване в Консерваторію (1917), було засноване лише на рік пізніше (1883), ніж Гельсінський музичний інститут (перша назва Академії). У 2013 році фінський виш набув офіційного статусу Університету мистецтв, до його складу увійшли також Театральна академія та Академія витончених мистецтв. Харківський інститут мистецтв, створений на основі Консерваторії й об'єднаний з Театральним інститутом (1963), здобув статус університету 2004 року, а згодом став Національним (2011). Під егідою обох вишів працюють також музичні школи ². І фінський, і український університети мають давню історію та визначні заслуги перед європейською культурою. Однак резонанс діяльності одного з найавторитетніших музичних вишів України, на жаль, значно менший, ніж популярність Академії Сібеліуса.

З метою хоча б частково заповнити інформаційну прогалину, у доповіді про взаємодію індивідуального й колективного досвіду, що розглянуто як один з необхідних і дієвих факторів розвитку музичної культури Харкова, було зроблено наголос на його результативності, заснованій на професійних традиціях. Саме з поняттям «традиція» співвідноситься інтеграція вкладів творчої діяльності видатних особистостей, які стояли біля джерел вокальної та інструментальної виконавських шкіл і передали власні досвід і методу викладання кожному зі своїх студентів. Відгукуючись на виступ, модераторка секції щиро й впевнено промовила: «Yes, Kharkiv has a strong musical culture!», що вкотре продемонструвало актуальність і запотребованість цієї наукової тематики далеко поза межами України.

Зацікавленими і продуктивними були обговорення доповідей на зарубіжних симпозиумах, що виявили давні культурні зв'язки та започаткували нові творчі контакти між Харковом і західноєвропейськими країнами. Стратегічною ціллю кожного виступу на конференціях слід вважати привернення уваги західних колег до особливостей формування музичної культури Харкова як справді європейського міста, яке заслуговує на всесвітнє визнання і популярність. Актуальна проблематика форумів стимулювала розгляд багатьох історичних фактів у несподіваних наукових ракурсах, що по-новому розкривало ті чи інші важливі події, ступінь різноманітних впливів на розвиток музичного Харкова. Завдяки конференціям, з'явилися відповідні публікації в Іспанії, Німеччині, Румунії, Сербії, Фінляндії, які розширили інформативне поле читачів англomовних наукових видань [див., зокрема: 6; 7; 10; 14].

На завершення своєрідного звіту про науково-просвітницьку працю низько схилию голову перед Учителем за його мудре наставництво, цінні поради, стимулювання дослідницької діяльності в галузі музичної культури України, без чого б не відбулися відповідальні виступи перед прискіпливою незнайомою аудиторією, публікації в зарубіжних виданнях, обмін науковою інформацією і досвідом з іноземними колегами, без чого важко було б досягнути та гідно оцінити понад двохсотлітню еволюцію музичної освіти в Харкові [2], найяскравіші приклади якої є підтвердженням актуального лозунгу: «Art without borders»!

¹ Енріке Банус – координатор усіх конференцій «Європейська культура».

² У Харкові – Харківська середня спеціалізована музична школа-інтернат (ХССМШ-і).

Джерела та література

1. Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX століття [Монографія]. Харків : Основа, 2004. 175 с.
2. Кононова О. В. Еволюція музичної освіти в Харкові. *Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія* / Харківський національний Університет мистецтв імені І. П. Котляревського ; упорядник Л. В. Русакова. Харків : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. Розд. 1. Музичне мистецтво. С. 13–158.
3. Кравченко В. В. Заснування та початок діяльності Харківського університету. *Харківський університет – рідному місту*. Харків : НМЦ «СД», 2004. С. 7–40.
4. Миклашевський Й. М. Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст. Київ : Наукова думка, 1967. 159 с.
5. Kononova O. Beethoven's creativity in music culture of Kharkiv. *Beethoven-Rezeption in Mittel- und Osteuropa: Bericht über die Internationale Musikwissenschaftliche Konferenz vom 22. bis 26. Oktober 2014 in Leipzig* / herausgegeben von Helmut Loos. Leipzig : Gudrum Schröder Verlag, 2015. С. 162–178.
6. Kononova O. Evolution of Kharkov concert life in XIX century. *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa: Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig. Heft 13* / Gudrun Schroder Verlag, Leipzig, 2012. S. 99–114.
7. Kononova O. Genesis of Kharkov Music Culture in the Highlight of the City's Education and Concert Life Formation. *Accelerando: bjmd. issue 1. 2/25/2016*. URL : <http://accelerandobjmd.weebly.com/issue1/article05>. Београд, Србије.
8. Kononova O. A *Review*: History and perspectives of European culture development. *Accelerando: belgrade journal of music and dance. Issue 2, february 2017*. URL : <http://accelerandobjmd.weebly.com/issue2/a-review-history-and-perspectives-of-european-culture-development>.
9. Kononova O. «Interculturality as a factor of music culture formation in Kharkiv». *XIII Congreso «European culture – 2015»* / Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania. P. 37–38.
10. Kononova O. Offering to Alma Mater in Kharkiv. *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa: Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig. Heft 15* / Gudrun Schroder Verlag, Leipzig, 2018. S. 259–292.
11. Kononova O.: On conferences in Barcelona and Belgrade (2013). *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa: Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig. Heft 15* / Gudrun Schroder Verlag, Leipzig, 2015. S. 224–228.
12. Kononova O. Relevance of Kharkiv music culture traditions. *Sixteen Pedagogical Forum of Performing Arts: Социолошки аспект педагогије и извођаштва у сценским уметностима. Књига сажетак. Факултет музичке уметности*. Србије, Београд : 13–15 децембар, 2013. P. 13–14.
13. Kononova O. Relevance of Kharkiv Music Culture Traditions. *Социолошки аспект педагогије и извођаштва у сценским уметностима. Тематски зборник / Уредник др. Милена Петровић / факултет музичке уметности*. Београд, Србије, 2014. P. 26–36.
14. Kononova O. Report: Reviews of Olena Kononova's articles about music culture of Kharkiv. *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa. Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig. Heft 14* / Gudrun Schroder Verlag. Leipzig, 2013. S. 297–316.
15. Kononova O. The Interaction of Individual and Collective Expertise in the Process of the Formation and Development of Musical Culture in Kharkiv / «Arts Without Borders?»: University of the Arts, Helsinki, Sibelius Academy, 2016. URL : https://www.uniarts.fi/sites/default/files/B6_Kononova.pdf.
16. Kononova O. The role of culture in the transition period of the new economic policy formation. *XII Congreso «European culture»*. Barcelona, Spain, 24–26 october 2013. P. 30.
17. Kononova O. Under the aegis of the university: Kharkov music culture in the first half of the 19th century. *Musik – Stadt: Traditionen und Perspektiven urbaner Musikkulturen. Band I. Traditionen städtischer Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa* / herausgegeben von Helmut Loos / Gudrum Schroder Verlag. Leipzig, 2011. S. 333–342.

References

1. KONONOVA, Olena. *Musical Culture of Kharkiv of the Late 18th – Early 20th Century* [a Monograph]. Kharkiv: Osnova, 2004, 175 pp. [in Ukrainian].
2. KONONOVA, Olena. Evolution of Musical Education in Kharkiv. In: RUSAKOVA, L., compiler. *Ivan Kotliarevskiy Kharkiv National University of Arts. 1917–2017. On the Occasion of Centenary of the Foundation: A Small Encyclopedia*. Kharkiv: Vodnyi spektr G-M-P, 2017, chapter 1. Musical Art, pp. 13–158 [in Ukrainian].
3. KRAVCHENKO, Volodymyr. Establishment and Start of Kharkiv University Activity. *Kharkiv University – to the Native City*. Kharkiv: NMTs «SD», 2004, pp. 7–40 [in Ukrainian].
4. MYKLASHEVSKYI, Yosyp. Musical and Theatrical Culture of Kharkiv of the Late 18th – the First Half of the 19th Century. Kyiv: Naukova dumka, 1967, 159 pp. [in Ukrainian].
5. KONONOVA, Olena. Beethoven's Creativity in Music Culture of Kharkiv. *Beethoven-Rezeption in Mittel- und Osteuropa: Bericht über die Internationale Musikwissenschaftliche Konferenz vom 22. bis 26. Oktober 2014 in Leipzig* / herausgegeben von Helmut Loos. Leipzig: Gudrum Schröder Verlag, 2015, pp. 162–178 [in English].
6. KONONOVA, Olena. Evolution of Kharkov Concert Life in the 19th Century. *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa: Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig. Heft 13* / Gudrun Schroder Verlag, Leipzig, 2012, pp. 99–114 [in English].
7. KONONOVA, Olena. Genesis of Kharkov Music Culture in the Highlight of the City's Education and Concert Life Formation. *Accelerando: Belgrade Journal of Music and Dance*, issue 1. February 25, 2016. Available from: <http://accelerandobjmd.weebly.com/issue1/article05>. Belgrad, Serbia [in English].
8. KONONOVA, Olena. A Review: History and Perspectives of European Culture Development. *Accelerando: Belgrade Journal of Music and Dance*, issue 2, February, 2017. Available from: <http://accelerandobjmd.weebly.com/issue2/a-review-history-and-perspectives-of-european-culture-development> [in English].
9. KONONOVA, Olena. Interculturality as a Factor of Music Culture Formation in Kharkiv. *13th Congreso 'European Culture – 2015'* / Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania, 2015, pp. 37–38 [in English].
10. KONONOVA, Olena. Offering to Alma Mater in Kharkiv. *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa: Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig. Heft 15* / Gudrun Schroder Verlag, Leipzig, 2018, pp. 259–292 [in English].
11. KONONOVA, Olena. On Conferences in Barcelona and Belgrade (2013). *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa: Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig. Heft 15* / Gudrun Schroder Verlag, Leipzig, 2015, pp. 224–228 [in English].
12. KONONOVA, Olena. Relevance of Kharkiv Music Culture Traditions. *Sixteenth Pedagogical Forum of Performing Arts: Cociološki aspekt pedagogije i izvođaštva u scenskim umetnostima. Knjiga sažetaka. Fakultet muzičke umetnosti*. Srbije, Beograd: 13–15 decembar, 2013, pp. 13–14 [in English].
13. KONONOVA, Olena. Relevance of Kharkiv Music Culture Traditions. *Cociološki aspekt pedagogije i izvođaštva u scenskim umetnostima. Tematski zbornik / Urednik dr. Milena Petrović*. – Fakultet muzičke umetnosti. Beograd, Srbije, 2014, pp. 26–36 [in English].
14. KONONOVA, Olena. Report: Reviews of Olena Kononova Articles about Music Culture of Kharkiv. *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa. Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig. Heft 14* / Gudrum Schroder Verlag. Leipzig, 2013, pp. 297–316 [in English].
15. KONONOVA, Olena. The Interaction of Individual and Collective Expertise in the Process of the Formation and Development of Musical Culture in Kharkiv. «*Arts Without Borders?*»: University of the Arts, Helsinki, Sibelius Academy, 2016. Available from: https://www.uniarts.fi/sites/default/files/B6_Kononova.pdf [in English].
16. KONONOVA, Olena. The Role of Culture in the Transition Period of the New Economic Policy Formation. *12th Congreso «European Culture»*. Barcelona, Spain, 24–26 october, 2013, pp. 30 [in English].
17. KONONOVA, Olena. Under the Aegis of the University: Kharkov Music Culture in the First Half of the 19th Century. *Musik – Stadt: Traditionen und Perspektiven urbaner Musikkulturen. Band I. Traditionen städtischer Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa* / herausgegeben von Helmut Loos. – Gudrum Schroder Verlag. Leipzig, 2011, pp. 333–342 [in English].

SUMMARY

The study of the evolution of Kharkiv music culture, coupled with the identifying of many crucial factors, international creative ties that contributed to its development, attracts attention of not only Ukrainian but also the West European audience. It is confirmed by the authoress speeches at the international forums, in particular, at the 14th World Congress of the Musical Research Society at the Institute of Musicology of the University of Leipzig – ‘Traditions and Prospects of Urban Musical Culture’ (2008). 500 scientists have exchanged information on the features of musical culture formation in European cities. By the report ‘Under the Aegis of the University: Kharkiv Music Culture in the First Half of the 19th Century’ the authoress has acquainted the audience with the multi-year activity of Ivan Witkowski, a student of J. Haydn, and Theodor Schultz, a former accompanist of the Gewandhaus Orchestra under the baton of F. Mendelssohn-Bartholdy, at Kharkiv University. The teachers of music classes have created a student orchestra. The repertoire includes classical works, performed regularly in open concerts. It has intensified the artistic life of the city significantly and become an important step on the path to professional musical education.

Participation in the 16th Pedagogical Forum of Performing Arts at the Faculty of Music of Belgrade University of Arts (2013) within the framework of the theme ‘Sociological Aspects of Pedagogy and Performance in Scenic Arts’ has made it possible to propose a presentation on actualisation of the traditions of Kharkiv music culture. The activities of Slatin’s branch of the Music Society (1871–1917), the artistic traditions founded in it and developed in Kharkiv and Belgrade are in the focus of the polylogue of representatives of various scientific schools and cultures. The sons of I. Slatin, who has emigrated to Yugoslavia after 1917, organize a popular piano trio ‘Slatin’, study at a music school. The eldest son Illia has proved himself as a conductor in the opera houses of Ljubljana, Belgrade, led the Radio orchestra, the Glinka choir. The exchange of information on the fruitful activities of the Slatins’ family has revealed long-standing creative ties between European countries, expanding the horizons for further development of a relevant topic.

At the opening of the 12th International Conference ‘European Culture 2013’, held at the International University of Catalonia (Barcelona, Spain), the Director of the Institut Carlemany d’Estudis Europeos of the Universitat Internacional de Catalunya, Professor E. Banus in the report ‘25 years of European Culture Conferences’ has taken a retrospective look at the stages of the fruitful way of the forum. 225 speakers from 40 countries of Europe, Asia, Western Hemisphere have raised urgent problems of European identity, public space, cultural and social aspects of European integration, cultural heritage, formation of urban culture. Speeches, sometimes of a propaganda-journalistic nature, have been addressed to government officials as a reminder of their responsibility for the national culture preservation. So, the academic interests of Professor D. G. Martin (Universidad Pontificia de Salamanca, Spain) are focused on a unique symphonic organ created by the outstanding French master A. Cavaill -Coll and require both study and urgent restoration, which did not find support of officials from the culture. In the report ‘The Role of Culture in the Transition Period of the New Economic Policy Formation (on the Example of Kharkiv Music Culture)’ a ‘slice’ of its historical stages determined by social and political cataclysms – the abolition of serfdom (1861), the revolutionary events of 1917 and the collapse of the USSR (1991) are revealed.

The speaker has received a grant from Jean Monet to participate in the next conference ‘European Culture – 2015’, held at Babes-Bolyai University (Cluj-Napoca, Romania) and hosted researchers from 20 countries. In 17 sections a wide range of topical problems has been discussed. Their solution is aimed at the strengthening of the European Union, drawing attention to culture as the basis of Europe. The researchers’ interests include issues of cultural policy and management in the field of culture, European and global communication, audiovisual relations, the history of European culture, university education in the context of intercultural interaction. The authoress of the report ‘Interculturality as a Factor of Music Culture Formation in Kharkiv’ has emphasized the importance of the international relations prolongation for the development of concert life and professional music education. The names of prominent national figures and foreigners who have contributed actively to the rise of academic musical art in Kharkiv at the beginning of the twentieth century are given. Loss of regular creative contacts with Western Europe after 1917 has caused the deprivation of the city musical diversity. Many scholars have devoted their studies in related

fields of art to long-suffering Europe. So, in the report of A. Giiead (University of Haifa) 'Picasso as the Kafka of Painting', the main features uniting the works of both maestros include: a life made up of fragments, a picture of destruction, symbolizing disharmony, hopelessness and loss of any hope for Europe of those years.

At the International Conference in the Institute of Musicology of the University of Leipzig, the theme 'Beethoven-Rezeption in Mittel- und Osteuropa' (2014) 26 participants from the respective regions have submitted a panoramic view of Beethoven's heritage in the wide historical range. H. Loos (Leipzig) in his report 'Beethoven and the Idea of Progress' has considered the work of the composer as the embodiment of his own philosophical generalizations about the development of a person's worldview. K.-P. Koch (Bergisch Gladbach) has made an attempt to systematize the relations of the classic with the East of Europe. The perception of Beethoven's heritage in Bratislava in 1833–1918 is recreated by J. Lengowd; the performances of Beethoven's *Fidelio* at the Wroclaw Opera before and after World War II are compared by A. Volansky; difficult scenic fate of this opera in his country – '*Fidelio* in Russia – an Endless Path to Recognition' is described by V. Gurevich (St. Petersburg). The reception of Beethoven's work in Ukraine is covered by E. Zinkevich – 'Beethoven in the Concert Life of Kyiv (19th Century)', L. Kyianovska (Lviv) – «Literary Reflections on the Music of Beethoven in Ukrainian Culture of the 19th – 20th Centuries' and O. Kononova – 'Beethoven's Creativity in the Musical Culture of Kharkov'.

The theme of the conference 'Art without Borders?', organized by Helsinki University of Arts and the Centre for Educational Research and Academic Development in the Arts (Finland, 2016) has opened the prospects of cooperation to its participants. Important issues are raised, such as the *expansion of new knowledge and the comprehensive revelation of the potential of art*: 'An Interventional Study of the Finnish Integrated School' (A. Anecy, S. Honey and others); *the relationship of art with other disciplines*: 'Crossing Territories: Developing the Basis for Interdisciplinary Practice of Postgraduate Studies' (E. Fieldsend-Danks); *problems of improvisation, creativity and innovation*: 'Winter of Our Discontent: Innovative Creative Practices and Overcoming Disciplinary Boundaries' (L. Wong, K. Tolon); *reinterpretation of the goal paradigm in the field of art*: 'Contemporary Music: a Paradigm Shift. Crossing Borders in Art' (R. Parti, P. Turpeinen); *the use of individual and collective experience in musical education*: 'The Interaction of Individual and Collective Expertise in the Formation and Development of the Musical Culture of Kharkov' (O. Kononova). In the last report the effectiveness of this interaction, supported by high results of performing schools of Ivan Kotliarevskiyi Kharkiv National University of Arts, whose achievements have long crossed the borders of Ukraine is emphasized.

Keywords: Mykola Hordiychuk, musical culture of Kharkiv, traditions and innovations, individual and collective experience, university education, international relations, scientific conference.